

Overzicht cultuurhistorische onderzoeken 2017

door Johan Abbink

Al geruime tijd staat in elke editie van de *Kamper Almanak* een overzicht van de cultuurhistorische onderzoeken die de gemeente Kampen het daaraan voorafgaande jaar heeft laten uitvoeren of waaraan de gemeente een bijdrage heeft geleverd. Dit jaar was dat er één: een quickscan van de Burgwalkerk.

- Peter Boer en Jacco Vromen, *Cultuurhistorische Quickscan Burgwalkerk*, Burgwal 59-60 (ARCX, bureau voor monumentenzorg en cultuurhistorie te Doesburg).

In 2016 heeft de gemeente Kampen een financiële bijdrage toegekend voor het uitvoeren van een cultuurhistorische quickscan van het pand Burgwal 59-60 te Kampen. Het rapport is geleverd in 2017. Een verzoek hiervoor was ingediend door de Gereformeerde Kerk van Kampen. In opdracht van de Gereformeerde Kerk heeft bureau ARCX te Doesburg in samenwerking met bureau Belfort Cultuurhistorie en Monumenten te Doetinchem dit onderzoek in 2017 uitgevoerd.

De Burgwalkerk is in 1874-1875 gebouwd in een sobere neoclassicistische stijl en behoort tot de weinige grote kerken die door afgescheidenen zijn gerealiseerd. De Afscheiding vond in Kampen plaats in 1835, onder leiding van D. Hoksbergen. In de loop van de 19de eeuw zorgde onenigheid tussen de afgescheidenen voor het ontstaan van verschillende gereformeerde stromingen. De Burgwalkerk is tot stand gekomen in de periode waarin de basis werd gelegd voor de sterke religieus-maatschappelijke positie van het gereformeerde geloof in Kampen.

De lokale gereformeerde kerkgemeenschap wil met dit onderzoek kijken of de Burgwalkerk met kosterwoning/consistorie voor een breder gebruik geschikt is. Vanwege de gemeentelijke monumentale status van de kerk is het van belang om de aanwezige cultuurhistorische waarden te beschrijven en te classificeren. Deze waarden zijn bij de planvorming en verbouwing weer

Gevelaanzicht Burgwalkerk en consistorie. Foto Peter Boer (ARCX).

van belang. Het onderzoek geeft inzicht in de ruimtelijke ontwikkeling van het gebouw, de bouwfases en het aanwezige historische interieur.

Ontstaan van de kerk

Na de afscheiding van de Nederlandse Hervormde Kerk in Kampen in 1835, duurde het nog veertig jaar voordat er in Kampen een gereformeerde kerk werd gebouwd. De gemeente kwam tot die tijd bijeen in huizen aan de Burgwal en op de hoek van de Hofstraat en Morrensteeg. In 1874 werd een complex aan de Burgwal aangekocht en gesloopt, om ruimte te maken voor een nieuw kerkgebouw. De nieuwbouw van de Burgwalkerk vond plaats onder leiding van meester-timmerman F. Krijgsman, die aanvankelijk zonder volledig plan, bestek of begroting aan het werk ging. Na de eerste kerkdienst in 1875 kwamen al snel de eerste bouwkundige gebreken aan het licht. De voorgevel stond uit het lood en in 1897 moest de kapconstructie worden versterkt. In 1920 kreeg de kerk een ingang aan de Morrensteeg, waar een pakhuis werd verbouwd tot entreeruimte. Negen jaar later verrees rechts naast de kerk een nieuwe consistorie/kosterswoning, die waarschijnlijk ontworpen is door architect J.M. Mante. Het interieur van de kerkzaal stamt uit de jaren vijftig. Het orgel is ouder.

Interieur kerkzaal. Foto Peter Boer (ARCX).

Bouwvolumes

De Burgwalkerk en de naastgelegen kosterwoning annex consistorie zijn gelegen aan de Burgwal in het bouwblok tussen de Morrensteeg en de Burgwalstraat. De kerk is gebouwd op een nagenoeg vierkante plattegrond. De kerkzaal heeft een gepleisterd gewelf onder een schilddak. Op het voorste dakschild staat een houten dakruiter met een ingesnoerde naaldspits. De gevels van de kerk zijn rondom opgetrokken in schoon metselwerk in kruisverband. De achtergevel en beide zijgevels zijn aan de onderzijde gepleisterd, rondom zijn boogvensters geplaatst. De voorgevel is symmetrisch ingedeeld en heeft een geleding door lisenen met een middenrisaliet die wordt afgesloten door een fronton. De hoofdentrees bevinden zich aan de Burgwal. Een tweede ingang aan de Morrensteeg geeft, middels een eenlaags entreegebouw, ook toegang tot de kerkzaal. Via de Morrensteeg is het achterterrein bereikbaar.

De galerijen op de verdieping worden ondersteund door gietijzeren kolommen en zijn ontsloten via trappen in de linker- en rechterportalen aan de voorzijde.

Aan de rechterzijde van de entree aan de Burgwal ligt de kosterwoning annex consistorie die bestaat uit meerdere achter elkaar gelegen bouwdelen.

Het bouwdeel aan de Burgwal bestaat uit twee bouwlagen met zolder onder een dwarsgeplaatst zadeldak. Het voorste dakschild is gedekt met gesmoorde Opnieuw Verbeterde Hollandse Pannen, het dakschild aan de achterzijde met rode Tuiles du Nord. Achter dit bouwdeel ligt de hal die bestaat uit twee bouwlagen afgedekt met een plat dak. Hier weer achter ligt een grote zaal bestaande uit een bouwlaag onder een met rode Tuiles du Nord gedekt schilddak. Aan de linkerzijde is nog een eenlaags plat afgedekt volume aangebouwd.

Waarden

Algemeen historische waarden: de Burgwalkerk is het oudste en bekendste kerkgebouw van de Gereformeerde gemeenschap in Kampen en is daardoor zeer betekenisvol voor de ontwikkeling en identiteit van de Afscheidingsbeweging. De in 1929 gebouwde consistorie/kosterswoning illustreert de groei van de gemeente in het begin van de 20ste eeuw. De indeling is nog zeer representatief voor de wijze waarop de organisatie functioneerde. Alle niet direct aan de eredienst gerelateerde functies zoals consistorie, diaconie, catechisatie en kosterswoning waren hier samengebracht.

Stedenbouwkundige waarden: het uit 1875 daterende kerkgebouw is stedenbouwkundig van belang als dominant oriëntatiepunt in de huizenrij aan de Burgwal. De consistorie/kosterswoning uit 1929 is qua schaal en hoofdvorm afgestemd op de omliggende bebouwing en sluit daarmee aan op de stedelijke structuur aan de Burgwal.

Architectonische- en bouwhistorische waarden: in 1875 stond bij de nieuwbouw van de kerk de architectonische kwaliteit van het ontwerp niet bovenaan het verlanglijstje van de opdrachtgever. Omdat de financiële middelen beperkt waren, was de realisatie van een gemeenschappelijke ruimte voor de gelovigen het belangrijkste, met als uitgangspunten een centraal gepositioneerde preekstoel en een zo optimaal en gelijkwaardig mogelijke oriëntatie daarop van de zitplaatsen voor de gelovigen. De architectonische vormgeving van het gebouw was hieraan duidelijk ondergeschikt. In technische zin maakte men wel gebruik van destijds moderne technieken voor het overspannen van de ruimte zonder tussensteunpunten.

Op pragmatische gronden koos men voor het bouwen in eigen beheer, waardoor met de nodige tegenslagen een nieuw gebouw voor de gemeente gerealiseerd kon worden. Hierdoor kreeg in architectonische zin het eindresultaat een sobere en doelmatige uitstraling, zonder veel raffinement en met niet in alle opzichten geslaagde verhoudingen en proporties, vooral van de

voorgevel. Bij latere aanpassingen is dit oorspronkelijke concept onveranderd gehandhaafd. Deze oplossing is tot op heden zeer passend gebleken bij de eisen en wensen van de gebruiker en is op lokaal niveau representatief voor de religieuze identiteit van de Gereformeerde Kerk.

Ondanks de modernisering (1950) van het gebouw is de oorspronkelijke opzet goed bewaard gebleven en zijn de monumentwaarden hoog.

Waarden vanuit de gebruikshistorie: de kerkzaal is van grote betekenis vanwege de herinnering aan en de verwijzing naar de religieuze functie die het vanaf de stichting heeft met dezelfde gebruiker. In dit opzicht is ook opvallend dat er sinds de bouw in het gebruik vrijwel geen veranderingen hebben plaatsgevonden. De continuïteit in de gebruikshistorie is hoofdzakelijk afleesbaar aan de heldere en eenvoudige inrichting en afwerking, waarin de eredienst centraal staat.

Van de consistorie/kosterswoning is vooral de functie als dienstengebouw duidelijk afleesbaar. De relatie met de Gereformeerde Kerk blijkt voor buitenstaanders echter alleen uit de verbindingsdeuren met de kerkzaal en een tweetal tegeltableaus. Hierdoor valt het belang van het historische gebruik van dit bouwdeel wat lager uit.